

Samfunnskunnskap

Fellesfag studieforbereidende

Omfang: 84 årstimer (3 uketimer)

Formål og perspektiv

Formålet med opplæringen i samfunnskunnskap er at elevene skal forstå det samfunnet de er en del av, og at de skal bli i stand til selv å orientere seg i en kompleks verden som endres stadig hurtigere. I faget får elevene kunnskap om ulike institusjoner, samfunnsaktører, kulturelle praksiser, og normer og ideer fra samtiden og den nære fortiden. I tillegg skal elevene selv oppsøke og kritisk behandle informasjon i forbindelse med ulike aktuelle problemstillinger.

For å holde seg orientert i dagens globaliserte virkelighet trenger elevene innsikt i en rekke ulike samfunnsområder: næringsliv og økonomi, politikk, ideologier, rettsliv, miljø- og klima, normer og verdier, og ulike kulturelle praksiser og forståelseshorisonter. Gjennom en bred tilnærming til samfunnet skal undervisningen òg gjøre det mulig for elevene å få øye på sammenhenger mellom de ulike områdene. Dette krever at undervisningen både har et lokalt, nasjonalt, og internasjonalt fokus. I mange tilfeller kan undervisningen dra nytte av en tverrfaglig tilnærming.

I samfunnskunnskap legges det til rette for at eleven kan utvikle forståelse gjennom diskusjon, drøfting og kritisk refleksjon, muntlig så vel som skriftlig. Dette krever at faget undervises på en variert måte som erfarer som relevant for elevene. Undervisningen skal i så måte vekke både undring og engasjement, med det for øye at elevenes eget engasjement òg kan gi dem håp for fremtiden. I samfunnskunnskap skal elevene utvikle en kompetanse til å handle og aktivt delta i den verden de er en del av.

Kjerneelementer

Kildearbeid og metode

I tilegnelse og fremstilling av kunnskap er kildene alltid sentrale. Opparbeidelse av en allmenn kritisk sans innebærer å utvikle bevissthet om ulike typer kilder og hvordan disse kan og bør behandles. Ungdommer kan være særlig utsatt for kilder som har en agenda og ønsker å påvirke og har derfor et særlig behov for opplæring i kildekritikk.

Sammenhenger

Et allment mål med faget er å se sammenhenger mellom ulike fenomener, hendelser og aktører i samfunnet, og mellom fenomener og begreper, og de mange forbindelsene vi inngår i som medlemmer av et samfunn. Det å kunne bruke fagkunnskapen i ulike kontekster, eksempelvis debatter, er derfor også viktig.

Kulturforståelse

Historisk sett springer faget ut av menneskets evige forsøk på å forstå seg selv som et kulturvesen. Hvilke forståelseshorisonter, normer og holdninger vi har, kan erfares i møte med mennesker fra andre kulturer. Hvordan folk i ulike kulturer tenker og handler både ulikt og likt, er også vesentlig for å forstå vårt samfunn og forholdene mellom ulike samfunn og stater. Samtidig er det viktig ikke bare å bruke kultur som generell forklaring på menneskers atferd, eller å redusere menneskemøter til kultur; kulturperspektivet har også sine begrensninger.

Maktrelasjoner

Makt er en dimensjon ved alt sosialt liv. Politikk er kamp om og fordeling av makt. Innsikt i ulike maktmidler og former for makt og innflytelse vil gi dypere forståelse av hvordan ulike sosiale arenaer og samfunn fungerer. Dette er en viktig del av borgerkompetansen.

Normativ bevissthet

I samfunnsfag tas det opp mange verdispørsmål, ettersom alle sosiale og politiske spørsmål har en normativ dimensjon. Innen politikken og rettslivet kommer dette eksplisitt til uttrykk som spørsmål om rett og galt. Elevene skal også øve opp en evne til å reflektere over hva som er de moralske og etiske implikasjonene av for eksempel rollefordeling, miljøspørsmål, forbruk og skatt.

Kompetansemål

Mål for opplæringen er at elevene skal kunne

- formulere samfunnsfaglige problemstillinger, og med utgangspunkt i egne erfaringer
- søke etter og velge ut relevant informasjon fra forskjellige kilder
- vurdere kilders relevans og troverdighet, og reflektere over hvordan dette kan påvirke forestillinger om hva som fakta og sannhet
- utvikle egne argumenter og bruke begreper presist og relevant
- analysere årsaker til sosiale og politiske fenomener, og gi ulike forklaringer
- tolke og anvende grafiske fremstillinger og annet kvantitativt materiale som utgangspunkt for å drøfte samfunnsfaglige problemstillinger
- forstå samtidige hendelser og fenomener i et historisk og globalt perspektiv
- reflektere over politiske beslutninger i globalt perspektiv og et maktperspektiv
- forklare noen samfunnsøkonomiske mekanismer og begreper
- redegjøre for årsaker til samtidens miljø- og klimaproblemer, og drøfte ulike tiltak og bærekraftige løsninger
- diskutere årsaker til fattigdom og muligheter for sosioøkonomisk utvikling
- reflektere over forholdet mellom individ og samfunn, livsstil og psykisk helse
- gjøre rede for ulike sosialiseringprosesser, og kunne reflektere over egne roller og egen identitet
- reflektere over hva som påvirker personlig økonomi og forbruk, og hvordan kommersielle aktører påvirker både individer, grupper og samfunnet som helhet
- gjøre rede for og drøfte ulike måter å forstå kultur og kulturmøter på
- redegjøre for og diskutere ulike utfordringer og muligheter i flerkulturelle samfunn

- gjøre rede for samenes situasjon og reflektere over forholdet mellom majoritet og minoritet i Norge i ulike tidsepoker
- gjøre rede for noen internasjonale konflikter og grunnleggende strukturer i internasjonalt samarbeid
- forklare maktfordelingsprinsippet og parlamentarisk styreform
- gjøre rede for sentrale skillelinjer og aktører i norsk politikk
- diskutere prinsippene for demokratiet og medborgerskap
- gjøre rede for sentrale politisk-økonomiske ideologier som markedsliberalisme, statsstyrt økonomi og blandingsøkonomi
- gjøre rede for den norske rettsstaten og dens prinsipper, samt nivåene i rettsvesenet
- forklare prinsippet om menneskerettigheter, og reflektere over hva som i ulike samfunn og sammenhenger kan true disse rettighetene

Innhold og arbeidsmåter

I arbeidet med samfunnsfaglige problemstillinger står samtalen sentralt. Gjennom samtaler i større og mindre grupper reflekterer elevene over og diskuterer ulike samfunnsproblemer. Lesing av aktuelle fagtekster har også en sentral plass i undervisningen.

Gjennom å jobbe med skriftlige oppgaver, noe som inkluderer internettsøk og kildebehandling, lærer elevene å tilegne seg og bruke saks- og faktakunnskaper i en større sammenheng. Gjennom debatt og diskusjon anvender elevene kunnskap på en levende og livsnær måte. Debatter som simulerer virkeligheten utenfor klasserommet og ulike typer rollespill, kan være en fruktbar metode.

Undervisningen tilstreber å være fenomenbasert. Det innebærer at læreren tar utgangspunkt i sosiale fenomener som elevene kjenner fra eget liv og er berørt av. Eksempler på dette kan være forbruk, varer og penger, roller og identitet, eller samfunnets formelle og uformelle regler. Det er viktig at læreren velger ut og løfter fram aktuelle saker som oppleves som relevante og som kan engasjere elevene. Alle kompetansemål i planen kan som regel eksemplifiseres gjennom ulike nyhetssaker.

Deler av faget har kontaktflate med andre fag, som naturfag, fremmedspråk, matematikk, norsk og historie. Emner som miljø og klima, lesing og skriving av ulike typer tekster, bruk av statistikk, samt kildearbeid, er tverrfaglige. Dette bør gjenspeiles i deler av undervisningen, for eksempel gjennom samarbeidsprosjekter.

Vurdering

Underveisvurdering

Underveisvurderingen skal bidra til å fremme læring og bidra til å utvikle kompetanse i faget. Elevene viser kompetanse i faget når de utforsker samfunnsfaglige emner og spørsmål, bruker kilder og digitale verktøy til å innhente og fremstille relevant kunnskap. Videre viser elevene kompetanse i faget når de gjør rede for, drøfter eller forklarer ulike samfunnsfaglige problemstillinger. Elevene viser kompetanse i faget når de viser kritisk og selvstendig tenking omkring ulike politiske, sosioøkonomiske og normative temaer.

I vurderingsarbeidet skal læreren legge til rette for elevmedvirkning og være i dialog med elevene om utviklingen deres i samfunnskunnskap. Med utgangspunkt i kompetansen elevene viser i ulike sammenhenger, skal de få anledning til å sette ord på hva selv de opplever at de får til, og til å reflektere over egen faglige utvikling. Læreren skal veilede elevene om den videre læringen, og tilpasse undervisningen slik at de kan bruke denne veiledningen for å videreutvikle kompetansen sin i faget.

Standpunktvurdering

Sluttvurdering i samfunnskunnskap er en standpunktkarakter. Denne gis som tallkarakter. Fastsettelse av standpunktkarakter i faget er basert på en helhetlig vurdering av elevens kompetanse slik den kommer fram i den avsluttende fasen av opplæringen. Læreren skal planlegge og legge til rette for at elevene skal få vist kompetansene på flere og varierte måter.